

УДК 330.341.1:658

Дячков Д. В., к.е.н., доцент, Полтавська державна аграрна академія
Виби́ванець А. Б., магістрант, Полтавська державна аграрна академія

Особливості управління інноваціями промислових підприємств в умовах споживчих змін

Анотація. У статті визначено особливості управління інноваційною діяльністю промислових підприємств України. Виявлено та проаналізовано негативну тенденцію до зменшення кількості вітчизняних промислових підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність. Встановлено та охарактеризовано основні елементи управління інноваційною діяльністю, які забезпечують ефективність розробки та впровадження інновацій на підприємствах промислового сектора України. Розроблено схему управління інноваційною діяльністю промислових підприємств.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційне управління, інноваційні процеси, інновація, новація, промислове підприємство, процес управління інноваціями.

Diachkov D. V., Vybyvanets A. B.

FEATURES OF INNOVATION MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN CONSUMER CHANGES'S CONDITIONS

Abstract. The article describes the features of management of activity of Ukrainians' industrial enterprises. The negative tendency to decrease the number of domestic industrial enterprises engaged in innovation activity was revealed and analyzed. The basic elements of innovation activity management were determined and characterized, which ensure the effectiveness of the development and implementation of innovations at the enterprises of the industrial sector of Ukraine. The scheme of management of innovative activity of industrial enterprises was developed.

Key words: innovation activity, innovative management, innovation processes, innovation, industrial enterprise, innovation management process.

Дячков Д. В., Выби́ванец А. Б.

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИЯМИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ

Аннотация. В статье определено особенности управления инновационной деятельностью промышленных предприятий Украины. Виявлено и проанализировано негативную тенденцию к уменьшению количества отечественных промышленных предприятий, осуществляющих инновационную деятельность. Установлено и охарактеризовано основные элементы управления инновационной деятельностью, обеспечивающей эффективность разработки и внедрения инноваций на предприятиях промышленного сектора Украины. Разработано схема управления инновационной деятельностью промышленных предприятий.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационное управление, инновационные процессы, инновация, новшество, промышленное предприятие, процесс управления инновациями.

Постановка проблеми у загальному вигляді з її важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку світової економіки, основними тенденціями якої є глобалізація і посилення конкуренції, у вирішенні завдань забезпечення динамічно стійкого розвитку промислового підприємства важливу роль належить його інноваційній системі та її структурним елементам. Ендогенною основою інноваційної системи промислових підприємств є інноваційні бізнесоутворюючі технології, а їх впровадження і управління ними можливо забезпечити не тільки шляхом оновлення виробничої бази, але і модернізацію промислового підприємства в цілому. Відтак, ефективність діяльності суб'єктів господарювання промисловості багато в чому залежить від адаптованості та широти

охоплення застосування їх інноваційної системи та інструментів її здійснення. Зазначене обумовлює актуальність досліджень ефективного впровадження та масштабного розповсюдження інновацій промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання управління інноваціями в промисловості досліджено в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: О. М. Бойка, А. Л. Гапоненко, М. В. Савельєвої, Т. В. Гринько, А. О. Князевича, О. В. Крайчука, М. Корз'є, Н. В. Краснокутської, А. С. Панчук, С. С. Савіної, Ж. К. Сідневої, Н. І. Чухрай та інших.

Не зважаючи на значну кількість наопрцювань, вивчення особливостей управління інноваціями промислових підприємств, залишаються актуальні питання, які є недостатньо дослідженими. Отже, питання управління інноваціями на промислових підприємствах є досить актуальним і потребує подальшого аналізу.

Цілі статті. Фрагментарність досліджень зазначеного предметного поля та окреслена наукова проблема визначила мету, яка полягає у визначенні особливостей управління інноваціями промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Як зазначає французький фахівець з соціології організацій М. Кроз'є, «в сучасній конкурентній боротьбі, в першу чергу, відбувається боротьба не за володіння ресурсами або матеріальними цінностями, а за здатність до нововведень». Головна передумова до нововведень, або інакше кажучи, інноваційної діяльності підприємства полягає в тому, що все існуюче застаріває [6].

Вагомим етапом розвитку управління інноваціями було сприйняття їх як необхідної реакції на зміни у світі, які визначають необхідність змін на промислових підприємствах. У рамках цього підходу було розроблено сучасні концепції управління змінами на підприємствах. Іншим важливим кроком було створення на початку 70-х років минулого століття моделі системної динаміки. На думку Е. Карлінської, методи управління інноваціями як змінами для продуктів були сформовані на основі теорії рішення винахідницьких задач Г. Альтшуллером в 50-ті роки XX ст. [4, с.12].

Неординарний підхід до управління інноваціями – метод «стадія – перехід» (Stage – Gate), сформований Р. Купером в 1986 році, передбачає чіткий послідовний план управління процесом створення продуктової інновації від ідеї до запуску нового продукту через проходження всіх етапів розвитку проекту: від зародження ідеї до комерційного запуску [4, с.12].

Наступний підхід, застосовуваний для управління інноваціями, – це робота зі «складними» інноваціями. Найбільш повне бачення складних інновацій і їх класифікація наведені у моделі вимірювання інновацій (Innovation Dimensions). Цей підхід базується на дослідженні синергитичного ефекту від впровадження складних інновацій [5].

Ще одним підходом до управління інноваціями є управління потоком інновацій (Pipeline Innovation). Потік інновацій забезпечує необхідне середовище для досягнення цілей у рамках підприємства і його підрозділів завдяки систематичному застосуванню раціональних інноваційних процесів та методів у всіх галузях корпоративної діяльності. Управління потоком інновацій за сучасних умов трансформувалось до управління портфелем інноваційних проектів [9].

В умовах сьогодення, визначають два поняття, які безпосередньо пов'язують інновації та управління: «інноваційне управління» та «управління інноваціями». Однак, не зважаючи на співставлення цих понять, вони стосуються двох абсолютно різних аспектів управління. Інноваційне управління (інноваційний менеджмент) більш спрямоване на формування та ефективне використання принципів, методів та форм

управління інноваційною діяльністю на підприємстві [2, 10, 11]. Об'єктом управління в даному випадку є підприємство та його складові. На відміну від інноваційного менеджменту, поняття «управління інноваціями» являє собою комплекс заходів, спрямованих на стимулювання та реалізацію інноваційних ідей в межах виробничих, сервісних та інших процесів, які відбуваються на підприємстві. А об'єктом, відповідно, є управління інноваційними ідеями, розробками, технологіями, продуктами тощо [10].

Н. І. Чухрай і Л. С. Лісовська відзначають, що управління інноваціями – це підсистема загального менеджменту, метою якої є управління інноваційними процесами в організації [12].

М. В. Савельєва та А. Л. Гапоненко визначають управління інноваціями, як науку, що вивчає механізми стимулювання та ефективного управління інноваційними процесами на макро- і мікрорівні з метою забезпечення розвитку та посилення конкурентних позицій організацій, регіонів та країн шляхом створення, освоєння і комерціалізації інновацій у різних галузях економіки [3].

На думку В. К. Сідневої управління інноваціями – це сукупність економічних, мотиваційних, організаційних та правових засобів, методів і форм управління інноваційною діяльністю організації з метою оптимізації економічних результатів господарської діяльності. За такого підходу можна розглядати як науку, яка вивчає закономірності, принципи, функції управління та інші аспекти та мистецтво управління пов'язане із вмінням творчого застосовування знань в конкретних ситуаціях. Управління інноваціями як вид діяльності і процес прийняття управлінських рішень являє собою сукупність процедур, які складають загальну технологічну схему управління інноваціями. Це найбільш відповідальний елемент, який часто повторюється і складає сутність діяльності менеджера в інноваційній сфері. Як вид діяльності управління інноваціями передбачає розподіл завдань і закріплення процедур за їх конкретними виконавцями – керівниками різного рівня [11].

Закон України «Про інноваційну діяльність» трактує як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1].

Економіка, заснована на інноваціях, ототожнюється з високотехнологічними галузями, а також з інформаційними та комунікаційними технологіями. Це не зовсім вірне твердження. Самі по собі високотехнологічні галузі відіграють незначну роль в сучасній економіці. Інновації сьогодні не вичерпуються високотехнологічним виробництвом. Головний ефект економіки, заснованої на інноваціях, полягає не стільки у випуску високотехнологічної продукції, скільки в її використанні в усіх галузях і сферах. Важливо не тільки створити нове, а й продуктивно використовувати інновації [2].

Оскільки інновації є найважливішим засобом забезпечення економічного зростання, конкурентоспроможності та фінансової стабільності промислового підприємства, то значних результатів можливо досягти лише за систематичного і цілеспрямованого здійснення інноваційної діяльності, яка спрямована на реалізацію нових можливостей [9, с. 164].

Промислове підприємство у своїй діяльності вирішує завдання економічного моніторингу матеріальних ресурсів, ефективного кадрового забезпечення, використання високопродуктивної техніки і технології, випуску конкурентоздатної продукції, що вимагає ефективного управління інноваційною діяльністю. Координація усіх робіт із залучення інновацій у практику функціонування промислового підприємства чи їх створення власними силами здійснюється налагодженою системою управління [12].

Таким чином, інновації як об'єкт управління передбачають особливий характер праці інноваційного менеджера. Окрім загальних вимог (творчий характер, аналітичні

здібності), фахівець з управління інноваціями повинен бути професіоналом: знати виробничу сферу інновації; стан ринку новачків, інновацій та інвестицій; організацію інноваційної діяльності з розроблення і освоєння нових видів продукції, фінансово-економічний аналіз інноваційно-виробничої та інвестиційної діяльності; основи мотивації праці; правове регулювання і види державної підтримки інноваційної діяльності тощо. Відтак, завдання забезпечення ефективного управління інноваціями потребує і відповідних спеціалістів – інноваційних менеджерів нової формації, які повинні володіти не тільки науковими та технічними знаннями, вміти застосовувати вітчизняний та міжнародний досвід в сфері управління інноваціями, а і здійснювати кваліфіковане техніко-економічне обґрунтування комерційної ефективності інноваційного проекту, можливих ризиків. Саме управлінські інновації, спрямовані на вдосконалення інноваційної діяльності промислових підприємств, мають особливе значення для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств у інноваційній економіці [11].

Зважаючи на незначний досвід провадження інноваційної діяльності в Україні 2017 році інноваційну діяльність здійснювали 759 підприємств промисловості, або 16,2 % обстежених промислових підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз провадження інноваційної діяльності промисловими підприємствами України, (од) [8]

Показники	2010		2015		2017	
	Усього	у відсотках до загальної кількості промислових підприємств	Усього	у відсотках до загальної кількості промислових підприємств	Усього	у відсотках до загальної кількості промислових підприємств
Усього	1217	11,5	723	15,2	672	14,3
у тому числі впроваджували інноваційні процеси	522	4,9	400	8,4	456	9,7
з них маловідхідні, ресурсозберігаючі технології	203	1,9	155	3,3	198	4,2
інноваційні види продукції	615	5,8	414	8,7	358	7,6
з них нові види машин, приладів, устаткування, апаратів, обладнання	194	1,8	162	3,4	143	3,0

У 2017 році 88,5 % інноваційно-активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 14,3 % обстежених промислових підприємств). Ними було впроваджено 2387 інноваційних видів продукції, з яких 477 – нових виключно для ринку, 1910 – нових лише для підприємства [8].

Згідно даних табл. 1 кількість підприємств, що впроваджують інновації знижується. Пов'язано це з недостатнім фінансуванням інноваційних процесів, а також з невмінням керівників підприємств здійснювати управління інноваціями.

Серед головних проблем управління інноваціями на промислових підприємствах доцільно відзначити:

- нестача ресурсів виділених для здійснення інноваційної діяльності та скорочення витрат у наукову сферу;
- прискорення темпів світового науково-технічного прогресу та зростання відставання вітчизняних підприємств;

- скорочення чисельності науково-дослідних установ і «відтік мізків» за кордон;
- незначна частка технологічних і радикальних інновацій в загальній структурі інновацій;
- відсутність зацікавленості в інноваціях керівництва підприємств;
- проблеми функціонування наукомісткого сектора [4, с.12].

Досвід функціонування провідних компаній розвинених країн світу вказує на їх успіх, який пов'язаний з розробленням цілісної системи управління інноваціями, яка перебуває в постійному і неперервному розвитку відповідно до змін як самої організації, так і зовнішнього середовища [11].

Виходячи із зазначеного, інновації виконують особливу функцію – функцію породження змін, які необхідні промисловим підприємствам, так як є джерелами розвитку з певними темпами і масштабами. Важливість цих змін очевидна для керівництва, що потребує в свою чергу реакцій спрямованих на отримання знань або системи знань, необхідних для оволодіння інноваціями. Це і розуміється під інноваційною активністю підприємств.

Проведено дослідження сприяло формуванню схеми управління інноваційною діяльністю промислових підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Схема управління інноваційною діяльністю промислових підприємств [сформовано авторами на основі 5, 7, 8, 11, 12]

На основі поєднання наукових здобутків вчених, що досліджували дану проблематику сформовано схему управління інноваційною діяльністю промислових

підприємств, відповідно до якої суб'єкти управління мають враховувати вхідну інформацію про зовнішнє середовище, в якому діє підприємство. На основі вхідних даних та використовуючи внутрішній механізм управління інноваціями суб'єкти управління впливають на об'єкт управління. До механізму управління інноваціями відносяться: завдання, методи, принципи, функції. Об'єктами управління виступають: новації, інновації, інноваційні процеси, інноваційні технології та економічні відносини в самому підприємстві та зовнішні зв'язки.

Висновки і перспективи подальших досліджень

В процесі дослідження було виявлено, що управління інноваціями – це комплекс заходів, метою яких є управління інноваційними процесами на макро- і мікрорівні спрямованих на забезпечення розвитку та посилення конкурентних позицій підприємства шляхом створення, освоєння і комерціалізації у різних галузях економіки. Загальновизнаним є той факт, що в умовах споживчих змін конкурентні переваги промислових підприємств та ефективність їх діяльності визначаються інноваційними процесами, управління ними, формуванням та впровадженням власної інноваційної стратегії, характером та еволюцією постійних технологічних змін та нововведень. Тому, запропонована схема управління інноваційною діяльністю промислових підприємств дозволить трансформацію системи інноваційного менеджменту для досягнення умов сталого розвитку. Метою подальших наукових досліджень є розробка адаптованої методики оцінки ефективності процесу управління інноваціями на підприємствах промислового сектора до вітчизняних суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36.
2. Бойко О. М. Особливості управління інноваційною діяльністю промислового підприємства [Електронний ресурс] / О. М. Бойко // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 35(1). – С. 26-32. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_35\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_35(1)_6)
3. Гапоненко А. Л. Теория управления: [учеб. для академ. Бакалаврата] / А. Л. Гапоненко, М. В. Савельева. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 342 с.
4. Гринько Т. В. Особливості управління інноваціями на промислових підприємствах України / Т. В. Гринько. // Управління розвитком. – 2016. – №4 (186). – С. 7-14.
5. Князевич А. О. Механізми управління інноваційним розвитком: моногр. / А. О. Князевич, О. В. Крайчук. – Рівне: Видавець О. Зень, 2011. – 136 с.
6. Корзье М. Современное государство – скромное государство / М. Корзье // Свободная мысль. – 2003. – №11. – С. 56-67.
7. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент [навч. посіб.] / Н. В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність (2017): статистична інформація. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
9. Панчук А. С. Стратегічний підхід до управління інноваційною діяльністю підприємств / А. С. Панчук // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». – 2016. – №2. – С. 163–170.
10. Савіна С. С. Концепція механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості [Електронний ресурс] / С. С. Савіна. // Ефективна економіка. – 2015. – №8. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4766>
11. Сіднева Ж. К. Управління інноваціями: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Ж. К. Сіднева // WEB-ресурс научно-практических конференцій. – 2011. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20110531/ek4_sidneva.htm.
12. Чухрай Н. І. Управління інноваціями: [навч. посіб.] / Н. І. Чухрай, Л. С. Лісовська. Нац. ун-т «Львів. Політехніка». – Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 277 с.